

**EKOTURIZMDA EKOLOGIK MADANIYAT VA EKOLOGIK
MAS’ULIYAT MASALALARI**

Toshkent davlat agrar universiteti

Rahmonova Maftuna Sulaymon qizi

ToshDAU 2-kurs magistri

Jamiyat taraqqiyoti jarayonida ekologik dunyoqarashning nazariy va amaliy darajalari uzluksiz rivojlanib boradi. Bunda urf-odatlar, an’analar hamda axloqiy normalarning ijtimoiy hayotdagi ta’siri kuchayishi natijasida huquqiy normalar, qonunlar va ma’muriy tartibga solish mexanizmlarining nisbiy ahamiyati ma’lum darajada o‘zgarishi mumkin. Biroq ushbu jarayonning samaradorligi bevosita ta’lim-tarbiya tizimining subyektiv omili — ya’ni insonning ekologik ong va madaniyat darajasiga bog‘liqdir.

Ma’naviy qadriyatlar tizimida ekologik dunyoqarashning shakllanishi va rivojlanishida tabiatga estetik munosabat alohida o‘rin tutadi. Tabiatni go‘zallik manbai sifatida idrok etish, uning estetik xususiyatlarini anglash va hissiy-estetik jihatdan qabul qilish insonning ekologik ongini boyitadi hamda tabiatga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Har qanday jamiyatning ekologik-huquqiy rivojlanish darajasi faqat ekologik qonunlarning soni bilan emas, balki ularning amalda samarali ishlashi, ta’sirchanligi va jamiyat tomonidan ongli ravishda qabul qilinishi bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, ekologik huquqning samaradorligi ekologik ong va madaniyatning rivojlanish darajasiga bevosita bog‘liqdir.

Insonning tabiatga estetik munosabati tabiatni kuzatish, uning go‘zalligini his etish hamda ushbu taassurotlarni amaliy hayotda ifoda etish jarayonida shakllanadi. Shu bois tabiatga estetik munosabat ekologik tarbiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida insonni ma’naviy jihatdan kamol toptiruvchi omil hisoblanadi.

Umuman olganda, tabiatni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda ekologik sharoitlarni yaxshilash jarayonlarida ekologik ta'lim va tarbiya yetakchi o'rin egallaydi. U jamiyatda ekologik ongini shakllantirish, mas'uliyat hissini kuchaytirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda global ekologik muammolarning kuchayishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi hamda atrof-muhitning ifloslanishi inson oldiga tabiatni asrash bilan bog'liq muhim vazifalarni qo'yilmoqda. Shuning bilan birga ekoturizm tabiatni muhofaza qilish, biologik xilma-xillikni saqlash va aholining ekologik ongini oshirishga xizmat qiluvchi muhim yo'nalishlardan biri sifatida rivojlanmoqda. Ekoturizmning samarali tashkil etilishi esa ekologik madaniyat va ekologik mas'uliyatning shakllanganlik darajasiga bevosita bog'liqdir.

Ekologik madaniyat insonning tabiatga ongli munosabati, ekologik bilimlari va tabiatni asrashga qaratilgan amaliy faoliyatini ifodalasa, ekologik mas'uliyat tabiat va atrof-muhit oldidagi javobgarlik hissini anglatadi. Ushbu omillar ekoturizm faoliyatining barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Ekoturizmدا ekologik madaniyat quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

- tabiat obyektlarini asrab-avaylash;
- chiqindilarni tabiatga tashlamaslik;
- o'simlik va hayvonot dunyosiga zarar yetkazmaslik;
- suv va energiya resurslaridan tejamkor foydalanish;
- ekologik qoidalarga rioya qilish
- tabiat yodgorliklariga zarar keltirmaslik;
- daryo va ko'llarga chiqndilarni tashlamaslik.

Ekologik madaniyatning shakllanishi turistlarning tabiatga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi. Natijada ekoturizm hududlarida

ekologik barqarorlik saqlanib qoladi va tabiiy resurslardan uzoq muddat foydalanish imkoniyati yaratiladi.

Ekoturizm noto‘g‘ri tashkil etilganda ayrim ekologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Jumladan:

- tabiiy hududlarning ortiqcha yuklanishi;
- chiqindilar muammosining kuchayishi;
- o‘simlik va hayvonot dunyosiga zarar yetishi;
- suv resurslarining ifloslanishi;
- ekologik muvozanatning buzilishi;
- tabiatga bo‘lgan munosabatni yomonlashuvi.

Tabiat qo‘yinga sayihatga chiqqan turistlarning ekologik madaniyati past bo‘lsa, tabiatga zarar yetkazish holatlari ko‘payadi. Atrof-muhitga chiqindilarni tashlab ketish, daraxtlarga zarar yetkazish yoki noyob o‘simliklarni uzib olish kabi holatlar ekotizimga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

1-jadval

Ekologik madaniyatning Ekoturizmga ta‘sirini baholash

Yo‘nalish	Ekologik madaniyat mazmuni	Ekologik mas‘uliyat mazmuni	Ekoturizmga ta‘sirini baholash
Tabiatni muhofaza qilish	Tabiiy boyliklarni qadrlash va asrashga o‘rgatish	O‘simlik va hayvonot dunyosiga zarar yetkazmaslik	Tabiiy hududlar saqlanib qoladi
Chiqindilar bilan ishlash	Tozalik madaniyatini shakllantirish	Chiqindilarni belgilangan joyga tashlash va saralash	Turistik hududlarning ekologik holati yaxshilanadi

ilmiy –amaliy anjuman

Suv resurslaridan foydalanish	Suvni tejash ko‘nikmalarini rivojlantirish	Suv havzalarini ifloslantirmaslik	Suv ekotizimlari muhofaza qilinadi
O‘rmon va yaylovlardan foydalanish	Yashil hududlarga ehtiyotkor munosabatni shakllantirish	Daraxtlarni kesmaslik va yong‘in xavfsizligiga rioya qilish	Landshaftlar tabiiy holatda сақланади
Ekoturistlarning xulqi	Madaniyatli sayohat qilish qoidalarini targ‘ib etish	Tabiiy va tarixiy obidalarga zarar yetkazmaslik	Ekoturizm sifati va jozibadorligi oshadi
Mahalliy aholi ishtiroki	Ekologik bilim va ko‘nikmalarni oshirish	Hudud ekologik holatiga befarq bo‘lmaslik	Barqaror ekoturizm rivojlanadi
Ekologik ta’lim	Ekologik ong va tafakkurni rivojlantirish	Ekologik qonun-qoidalarga amal qilish	Ekologik madaniyatli jamiyat shakllanadi
Hayvonot dunyosini asrash	Noyob turlar haqida bilim berish	Noqonuniy ov va bezovta qilishning oldini olish	Biologik xilma-xillik saqlanadi
Turistik infratuzilma	Ekologik toza texnologiyalarni targ‘ib qilish	Atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan xizmatlarni yo‘lga qo‘yish	“Yashil turizm” rivojlanadi

Jamoatchilik nazorati	Ekologik muammolarga e'tiborli bo'lish	Tabiatni muhofaza qilish tadbirlarida faol qatnashish	Ekologik barqarorlik kuchayadi
--------------------------	--	--	--------------------------------------

1-jadvalda Ekoturizmni rivojlantirishda maxalliy aholi va sayohlarga ekologik madaniyat tushunchalari, ekologik ma'suliyat mazmun mohiyati va ekoturizmga ta'sirni baholash asosida aholini tabiatga bo'gan madaniyatini ta'lim-tarbiya orqali sigdirishdir.

Xulosa qilganda ekoturizm - bu shunchaki tabiat qo'ynida dam olish emas, balki tabiatga minimal zarar yetkazish va mahalliy aholi farovonligini oshirishga yo'naltirilgan mas'uliyatli sayohatdir. Bu sohada ekologik madaniyat va mas'uliyat tushunchalari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, turizmning barqarorligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ziyomuxamedov B. "Ekologiya va ma'naviyat". T.: 1997.
2. Ismoilov A., Ahadov R. Ekologik ta'lim-tarbiya. T.: 1997.
3. Hayitboyev R., Matyaqubov U. Ekologik turizm. Samarqand, 2010, 60-b.
4. Bekmuratov, J. B. Ekoturizmning mintaqaviy rivojlanishi va muammolari. Samarqand: Zarafshon nashriyoti, 2022.